

PITANJA I ODGOVORI

INŽENJER ILI INŽINJER

U hrvatskom je književnom jeziku uobičajeno fakultetski obrazovana tehničkoga stručnjaka nazivati i riječju *inženjer* i riječju *inžinjer*. Taj naslov ima u Hrvatskoj zapravo dva donaslova: za niže pogonske (koji su završili odgovarajući višu školu), i za više, diplomirane (koji su na tehničkim, odgovarajućim smjerovima nekih prirodno-znanstvenih i na sličnim fakultetima: *diploimirani* i. arhitekture, građevinarstva, rudarstva, matematike, fizike, kemije, biologije, strojarstva, šumarstva ...).

Izvor toga današnjega europeizma jest u francuskom jeziku (ali i u latinskom).

U starofrancuskom je jeziku riječ bila *engignieres* (značila je “dosjetljivac, varalica”, XIII-XIV. st.; značenje je, naravno, povezano s “onaj koji je vješt”). U srednjofrancuskom *engeignier*, *engeignor*, *engénieur* i sl. već je “graditelj oruđa, strojeva”. Od XVII. stoljeća pojavljuje se i značenje “onaj koji pravi nacrt” i počinje se širiti na različite graditelje, osobito za različne vojne struke (pa su bile tri glavne: pomorsko, građevno i geodetsko inženjerstvo); u tom krugu bilo je i značenje odgovarajuće srednjovjekovne latinske riječi *ingenarius* i sličnih te takvih riječi u drugim europskim jezicima. U XVIII. stoljeću riječ

dobiva i značenje koje više nema veze samo s vojništvom. U XIX. stoljeću francuska riječ *ingénieur* ima već značenje naslova, blisko današnjem. U francusko-hrvatskom rječniku V. Putanca možemo naći da riječ danas znači “inženjer, mjernik; dovitljivac”.

Sličan je razvoj bio i u drugim jezicima, često i s međuutjecajima s francuskim. Bilo je i utjecaja i međuutjecaja s talijanskim oblikom riječi.

U francuskom je jeziku riječ *ingénieur* (danas [ēženjör]) nastala pod utjecajem latinske *ingenium* - može se reći da pripada u krug učenih novijih riječi - povezana je s riječju *engin*. Takva riječ (pisana, naravno, i drugačije) postoji još od XII. stoljeća i do XVII. stoljeća znači “darovitost, nadarenost, sposobnost, razumnost”. Najvažnije je značenje “oruđe, pribor, stroj”, i ono je mlađe. Nešto su uža još značenja kakvo je “ratna naprava, ratni stroj”, koja se protežu kroz više stoljeća (i nalaze se u srednjovjekovnom latinskom), a slična su bila i u drugim jezicima, npr. u engleskom i talijanskom. Tako ćemo u francusko-hrvatskom rječniku naći tumačenje riječi *engin* [āžē] kao “stroj, sprava, naprava, oruđe; mehanizam, uređaj; pribor; bomba; raketa; projektil; zamka, stupica; pakleni stroj” (pa je “hidrogenska bomba” *engin à hydrogène*).

Polazna latinska riječ jest *ingenium* “narav, svojstvo, ćud, značaj; govornič-

ki dar, oštroumlje; dosjetljivost, genijalan čovjek, genij". (U toj je latinskoj riječi isti korijen koji je onda naprimjer u hrvatskim učenim i drugim riječima kao što su latinizmi *generacija*, *general*, grečizmi *gen*, *geneza*, *genetika*, ili u riječima posuđenima iz francuskoga kao što su *žanr*, *žandarmerija*, itd.)

Što se pak tiče dvojnosti *inženjer* : *inžinjer*, sličnih razdioba ima i u drugim jezicima.

U češkom je standardnom jeziku *inženýr*, no u razgovornom je *inžinýr*.

U slovačkom je jeziku danas *inžinier*, no kroz povijest bilo je i drugih sličnih oblika, pa tako i onih koji u drugom slogu imaju *-e-*, no po podacima iz slovačkoga povijesnoga rječnika može se zaključiti da je prevladavao oblik *s -i-* u drugom slogu.

U poljskom je jeziku *inżynier*: slično je bilo i npr. u XVII. stoljeću (*indzinger*, "iz tal. *ingegnere*").

U mađarskom je jeziku bilo također oblika i *s-i-* i *s-e-* u drugom slogu; npr., to su zapisi kao *incsinér*, *indsinér*, *inzsínir*, *inzsillér* itd., *indzsenér*, *inzsönör*, *intsennér*, *ingyzsennér* itd. Riječ je u mađarski jezik došla preko njemačkoga, no danas je obična sasvim druga: *mérnök*.

Evo i još nekoliko nasumce odabranih primjera: bugarski *inženèr*, makedonski *inženér*, lužičkosrpski *inženjer*, ukrajinski *inženér*, španjolski *ingeniero*, švedski *ingenjör*, latvijski *inženieris*, estonski *insener*, a s druge strane rumunjski *inginer*, finski *insinööri*. (U nekim je jezicima riječ sasvim drugoga postanja:

već je spomenuta mađarska *mérnök*, a u turskom je jeziku *mühendis*.)

Kakva je bila uporaba riječi *inžinjer*, *inženjer* i sličnih u Hrvatskoj, vidi se i po tome kako su se nazivale stručne udruge: od *Kluba inžinirah i arhitektah u Zagrebu* (1878) i slično imenih društava u nazivu stoji riječ *inžinir*: *Društvo/Društvo inžinira i arhitekta*, *Društvo inžinira i arhitekta u Hrvatskoj i Slavoniji*, *Hrvatsko društvo inžinira i arhitekta* i dr. Od 1914. postojalo je neko vrijeme *Hrvatsko društvo inženjera i arhitekata u Zagrebu*; glasilo mu se zvalo *Inženjer*. U vrijeme "prve Jugoslavije" upotrebljavala se riječ *inženjer*, kao i poslije: *Hrvatsko društvo inženjera* (1914) te u vrijeme "druge Jugoslavije" *Društvo inženjera i tehničara Hrvatske* (1946), *Savez društava inženjera i tehničara Hrvatske* (1953), *Savez inženjera i tehničara Hrvatske* (1956). Danas, u Republici Hrvatskoj, to je *Hrvatski inženjerski savez* (od 1992). U Švicarskoj je 1990. osnovano *Hrvatsko inžinjersko društvo*.

Početak 1942. godine Hrvatski državni ured za jezik u svojem je odgovoru na upit Hrvatskoga društva inženjera dalo mišljenje "da se kao akademski naslov ima upotrebljavati izraz *inženjer*" i da se za to kratica *ing.* piše ispred osobnog imena¹.

U *Razlikovnom rječniku srpskog i hrvatskog jezika* V. Brodnjaka u lijevom je, "srpskom" stupcu dana riječ *inžinjer*, a u desnom, koji treba biti samo *hrvatski*, dana je riječ *inženjer*. Uz oblik *inžinjer* dana je oznaka koja znači da je to

¹ *Alma mater croatica*, god. V, br. 5-6, siječanj-veljača 1942, str. 234; v. u knj. *Jezični purizam u NDH...*, str. 52.

“srpska riječ odnosno riječ tipičnija za srpski nego za hrvatski jezik zabilježena u djelima starijih hrvatskih pisaca, prema *Rječniku hrvatskog književnog jezika* što ga je ... sastavio Julije Benešić, a koji obuhvaća razdoblje od narodnog preporoda do kraja drugoga svjetskoga rata”.

U Benešićevu rječniku za riječ *inženjer* dana su dva primjera (Fr. Mažuranić, I. Cihlar Nehajev), za *inženjer* dan je jedan primjer (V. Kaleb), a za riječ *inženir* tamo su četiri primjera (A. Šenoa, K. Š. Gjalski, A. G. Matoš, S. Kolar). Ne bi se baš moglo reći da se radi samo o starijim piscima suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika.

U Akademijinu rječniku možemo naći samo natuknice *inđinijer* (potvrda iz djela jednoga slavonskog autora s kraja XVIII. stoljeća) i *inđinir* (= *inđinir*). (Pod drugim ima “isporedi *inženir*, *inđenijer*, *inđeđer*” – no natuknica *inženir* i *inđeđer* nema.) Upućuje se na njemačku i talijansku riječ (kao izvore). U rječniku kajkavskoga književnog jezika dani su primjeri *ingenijer* (iz jednoga Habdelićeva teksta), *inženir* (iz Jambrešićeva rječnika) i *inženir* (iz Novina hrvatskih).

U gradišćansko-hrvatskom jeziku jest *inženir*.

U *Hrvatskom pravopisu* (1994) Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Mogaša u rječniku je dana samo riječ *inženjer* (te *inženjering*, zbog množinskoga oblika).

Dakle teško je odgovoriti na moguće pitanje što bi od dvoga bilo “hrvatskije”: *inženjer* ili *inženjer*. Očito je da su oblici kao *inženjer* stari i zbog tradicije nisu nepravilni (dok su oblici *inženir* i slični danas zastarjeli), no oblici kao *inženjer* najvjerojatnije imaju to *e* u drugom slogu zato što je riječ popravljena po uzoru na francusku. Početni *in-* ostalo je *in-* (nije preuzet oblik koji bi bio bliži francuskom izgovoru, npr. **enženjer*) zbog niza latinizama koji imaju takvo početno *in-*. Slično *in-* ima i riječ *inžektor* (iz fr. *injecteur* [ēžektōr]), no i ta je riječ zamijenjena “latinskijom” *injektor*.

Još se postavlja pitanje pisanja kratice. Kako su riječi *inženjer* i *inženjer* riječi hrvatske, meni se čini najobičnije da se krataje upravo one na *inž.*, a ne da se upotrebljava kratica “*ing.*”. (Naravno, i *dipl. inž.*, a ne “*dipl. ing.*”.)

Ima mišljenja da je kratica *ing.* bolja jer da se radi o internacionalnoj kratici, kratica kakva je “u svijetu”. Takvo je obrazloženje relativno, jer na primjer takve i te kratice za takva inženjera nema u engleskom jeziku. U *Hrvatskom pravopisu* 1994. u rječniku se za riječ *inženjer* daje kratica *ing.*, a u t. 512 kaže se da je to “međunarodna kratica za inženjer”.

Kao zaključak, može se reći samo to da je danas hrvatski i *inženjer* i *inženjer*. Što će prevladati, pokazat će vrijeme.²

Alemko Gluhak

² M. Brezinščak, 115 godina hrvatske inženjerske udruge (1878-1993), *Mjeriteljski vjesnik* 11(1993) 3, 1891-1893.

M. Brezinščak, *Hrvatska inženjerska udruga. Svezak prvi: Prilog proslavi 115. obljetnice 1878-1993*. Sastavio i uredio M. Brezinščak. Zagreb, 1993.

Kn. Podrijetlo naziva inženjer, *Mjeriteljski vjesnik* 11(1993) 3, 1889-1891. (= Kn. O postanku naziva “Ingenieur”, *Tehnički list* 21(1939) 15/16, 200-201)

Samardžija, Marko (prir.) *Jezični purizam u NDH: Savjeti Hrvatskoga državnog ureda za jezik*. Zagreb, 1993.